

RELIGIO.

KATHOLIKUS POLITIKO-EGYHÁZI ÉS IRODALMI LAP.

BUDA-PESTEN, JAN. 9. 1851.

4.

HARMADÉVI FOLYAM.

Megjelenik e' lap hetenkint háromszor : kedden , csütörtökön- és vasárnapon. Az előfizetési díj félvre postán 6; helyben 5 frt p. p. — Előfizethetni minden postahivatalnál, Pesten a' szerkesztőségénél (Zöldfa-utca, 319. sz.) és Hartleben K. A. könyvkereskedésében.

TARTALOM : Lehet-e a' nemkatholikusoknak más elvök a' szentírás' értelmezésében mint a' katolikusoknak.
— Nyílt levelezés. — Egyházi tudósítások. — Irodalom. — Politikai szemle. — Vegyesek. —

Lehet-e a' nemkatholikusoknak
más elvök a' szentírás' értelmezésében, mint
a' katolikusoknak. (Vége.)

E' következőkből az elfogulatlan nemkatholikusok láthatják azt, miszerint a' tanító kath. egyház minden tekintetben a' legilletékesebb tanu a' szentírás' értelméről, úgy hogy azt mellőzni okszerű értelmezésnél teljes lehetetlen. 1-ször : Az első egyház számos 6-szövetségi helyeknek fölfejtését Krisztus és az apostolok' szájából hallotta, és átvette. Rövidség' okáért csak Luk. 24-, 27. 32. 44- 48-ra és az apost. cselekedetekben előforduló beszéd-töredékekre hivatkozunk. 2-szor : Az új-szövetségi iratok' tartalmát nagyon kevés kivétellel már előbb megtanulta az apostoloktól, mint a' könyvek irattak; tehát a' tanak és történetnek valódi értelmét már birta, mielőtt azokat irottan olvasta volna. 3-szor : A' könyvek' kiadása után az apostolok több mint egyszer kényszerültek, a' némelyektől félreértett szövegeket (II. Petr. 3, 16.) igazán megfejtetni, mi által azok' értelmezése apostoli származás után az egyházban hagyományul fenmaradt. Egyebekre nézve pedig az egyház azt az általános utasítást kapta, hogy a' szóval hirdetett tanításhoz mindenben, tehát a' szent iratok' értelmezésében is örök hitszabály és hagyomány gyanánt változatlanul ragaszkodjék. (Gal. 1, 8. 9. II. Thess. 2, 14. II. Tim. 2, 2. etc.) És e' hagyományt nemcsak megőrizni, hanem tanítani is szoros kötelessége lett, mi végre a' Szentlélek' állandó segélyét nyerte ígéretül, mint ezt világos szövegek és feddhetlen tanuk erősítik. (Mát. 28, 19. 20. Ján. 14, 16. 17. Tanuk arra a'szentatyák és ősegyházi írók, kik az egyház' isteni megóvását hagyományul átvették.) Ezen sarkpontokon fordul meg az egyház' tanuságának mind mellőzhetlensége, mind hitelessége, a'szentírás' magyarázatában. A' ki tények' bebizonyításában ilyen tanura nem hallgat, az saját céljával ellenkezik, 's a' józan ész ellen vét, melly vétség an-

ELSŐ FÉLÉV.

nál oktalanabb, mert az egyházi tanuság' hitelessége nemcsak emberileg legbizonyosb, hanem isteni segélynél fogva csálhatlan is, mit csak olyan nemkatholikus tagadhat, ki az odavágó szövegek' értelmezésénél a' közszabályokat szándokosan elcsavarja, és egy roppant társulatnak összehangzó bizonyítását megveti; ilyenre nézve pedig nincs többé a' világon historia, ha következetes akar maradni.

A' nemkatholikusok talán azt vélik, miszerint a' kath. egyház az értelmezőnek olyan valami hermenevtikai szabályokat tűz ki, vagy talán önmaga akként értelmezi a' szent-írást, hogy ezen értelmezések és ama' szabályok a' közönséges észszerű értelmezéssel ellenkeznek. Ez nagy csalódás volna. Az egyház csak olyan eljárásra kötelezi a' katolikusot, millyent észszerűleg nem lehet nem követnie, és mind-egyedül egy olyan értelmet sem határozott meg, melly a' jól felfogott beszéd móddal ellenkeznek. Az egyház' értelmezései nem egyebek, mint az általvett hagyományok kimondásai. Mi más pedig az egyházi hagyomány, mint tanuság arról, mikép tanítottak legyen az apostolok? kiknek értelmét saját vallomásuk után megalapítani csakugyan a' leg- és legészszerűbb eljárás. Nincs tehát a' katolika egyháznak különös hermenevtikája; az ő értelmezése csak ugy eredménye a' közszabályoknak, mint bármely más okszerű magyarázat, ámbár ő csak azon határozott bizonyítással támogatja nyilatkozatait, miszerint a' szentatyák és ezeknek mesterei az apostolok így tanítottak, kiknek tanítmányát ő minden időben hiven megőrizte. Természetesen az apostolok, miután értetni akartak, azon szabályokat is megtartották, mellyek a' beszédet érthetővé teszik, tehát nem hanyagolták el a' bevett beszéd módot, a' contextust, és egyéb körülményeket.

Ha ez ugy van, valljon nem fölösleges-e az egyház' tanusága, miután a' többi közszabályokból is ugyanazon értelem kitalálható, mellyet az egyház állit? Semmi esetre sem fölösleges, sőt szükséges, mert 1-ször : a' beszéd módot körülményesen meghatározni

magukból a' szerzőkből gyakran lehetien; ahhoz t. i. mind azon külső és belső tényezők' tudata kívántatik, melyeket az említett négy főkérdés tartalmaz. Habár a' szavak' elvont jelentése, a' szöveg, a' szólónak némelly körülményei tudvák: de ha a' beszéd' célzása, vagy a' közbejött kültényezők ismeretlenek: az értelem mégis kétes marad; ellenben a' tanu vagy ezen körülményeket fedezheti fel, vagy egyenesen a' közlött gondolatot, ugymint az általa világosan vagy több ízben is felfogottat. Továbbá a' kinek saját nyilatkozatiról tiszta fogalma van: bizonyosan csak ugy akarja minden szavait értetni, hogy máskori világos és határozott nyilatkozatával összhangzásban legyenek; azért a' ki ez utóbbiakról tanuságot tehet, közvetve amazok' értelmét is földeríti, melyek különben magán véve két vagy több értelműek lehetnek. Ennél fogva az értelmező csak ugy érheti célját, ha azok' tanuságát ligyelembe veszi, kik az írónak a' kérdéses szövegen kívül tett egyéb nyilatkozatait 's tanát tudják. 2-szor: Hitdolgában természetszerinti, vagy emberi bizonyosság nem nyugtat meg minket elegendőleg; abban csallhatlan tekintélyre van szükségünk: már pedig a' közönséges értelmezésnek csak az isteni tekintéllyel tanító egyház adja meg ezt a' rendithetlen bizonyosságot. 3-szor: Kétségtelen igazság az, miszerint az ó-szövetségben némelly tények és szertartások az uj-szövetségi személyekre és tényekre vonatkoznak, mert ezt Krisztus és az apostolok' világos tanításából tudjuk. Már a' mondott tényeknek efféle jelentésük nem tartozik ugyan szorosan az értelmező' tisztéhez; mert ez csak a' szavak által közlött értelmet keresi, azaz a' beszédet értelmezi, nem a' dolgokat: mindazáltal ki az ó-szövetségi tárgyakat egész jelentőségükben fel akarja fogni, és a' szellemi összefüggést a' két szövetség között teljes fenségében méltányolni: az a' mystikus értelmet nem kerülheti el, mely az egésznek lelke. Ezt pedig a' beszédmód és többi közszabályok által ki nem magyarázhatni az ó-szövetségből; oda ihletett tanuk kellene, kik róla bizonyíthatnak, millyenek voltak Krisztus és az apostolok. Ezeknek tanuságát, azon kívül is, mely a' szentiratokban foglaltatik, az egyház föntartotta hagyományában, azért az értelmező azt el nem mellőzheti. 4-szer: A' szentírás' nagy része gyakorlati tartalmu, azaz életszabályokat, külső kölcsönös viszonyokat, és különféle teendőket foglal magában a' keresztények' számára. Efféle köteleességek és viszonyok azonnal életbe léptek, a' mint a' keresztény egyház megalapított, ennek tehát azokat érteni kellett; 's csak olyan értelemben gyakorolni, mikép az alapítók rendelék, kik különben is a' gyakorlatnak sok ideig példányai és igazgatói voltak. Valljon tehát, az apostoli hagyomány' örök állandósága mellett, nem tanusít-e az egyház' gyakorlata ama' számos

praktikus szövegnek valódi értelméről? Lehet-e a' világon valami észszerűbb, mint a' homályos élet-szabályok' igaz jelentését olyanoktól kérdezni, kik azokat szoros kötelvény-nél fogva kezdet óta állandóan gyakorolják? Valóban, ki akármelly társulat' szabályait értelmezni akarná, 's mégis annak kormánytagjait, kikről felteszszük a' szabályok' hü fentartását, semmibe sem venné: az czélt akarna eszköz nélkül.

Némelly nemkatholikusok azt is képzelik, miszerint a' kath. értelmezőnek semmi munkába nem kerül a' sz.-írás' fejtegetése; mert csak előveszi a' syllabust, hol az egyház vagy a' szent atyák' jó vagy rossz exegesisse össze van szedve, 's azt kénytelen, hiszi vagy nem hiszi, vakon követni. Mellékesen mondva: ha léteznék efféle syllabus, melyben a' hit- és erkölestárgyu szövegek (mert csak ilyenekről határoz az egyház,) a' tanító egyház' legfőbb tekintélyével értelmezve volnának: a' hermenevtikára nézve semmi szerencsétlenségnek nem tartanám. Fonák védelemnek tekintem én azt, midőn a' nemkatholikusok' irányában hermenevtikai tudományosságunkat azzal bizonyítjuk, hogy hiszen az egyház még csak alig fejtette meg hat vagy hét mondatnak az értelmét tüzetesen, tehát elég alkalmunk van a' a' többi szentírás' értelmezésében ügyességünket, tudományunkat fel és felfokozni. Ez annyi, mintha a' történetirő szerencséjének tartaná azt, miszerint csak 6 vagy 7 tényt tud authenticice beh bizonyítani; mert ha az egész történelemre hiteles kutatók léteznének, a' historiai tudományosság nem haladhatna! Azonban, fogjuk fel újra a' fonalt. A' dogmatice megfejtett szövegek' értelmezésében semmivel sincs kevesebb dolga a' magyarázóknak, mint a' többiek' megfejtésében; azok szintugy igénybe veszik minden hermenevtikai szabályait, mint a' többiek, 's így, habár a' többi is meg volna határozva: a' mi jó exegetánk alkalmasint szintannyiszor hegyezné a' tollát, 's fenné a' brilláit, mint most, következőleg tudományának semmi kárát nem vallaná; mert az egyház' tanuskodása nem teszi fölöslegessé annak megmutatását, miszerint a' szentírásnak nyilatkozata a' közszabályokhoz mérve az egyház' értelmével összevág. Avagy nem méltó-e az egyházi tanuságot egyszersmind a' beszédmódból, 's ennek körülményeiből kideríteni? Sőt mi ezt legczélyszerűbb, legvigasztalóbb munkának tartjuk, és egészen hasonlóan a' dogmatika' előadásához, hol hasonlóan a' hitágazatok ugy tárgyaltnak, miszerint az egyház' határozatai még más benső okokkal is erősítettnek. Ha tehát a' szentírás egyháziilag meg volna már fejtve: a' különbség a' mostani és akkori magyarázati eljárás között csak az volna, hogy akkor az exegeta minden hit- és erkölcsi szövegnél csallhatatlanul meg volna nyugtatva tudományos viss-

gálódásának positiv eredményéről: holott most nagyon sokszor csak tagadólag bizonyíthatja be, hogy ez vagy amaz nem valódi értelme a' szövegnek: melyik legyen pedig az egyedül igaz értelem, azt minden tudós izzadása mellett sem képes mindig tisztára hozni. Szerencsénkre az egyház jóval több bibliai szövegnek lényeges értelméről nyilatkozott, mint hétről. Csak vizsgáltsanak meg az egyetemes zsinatok' irományai, más egyháziilag szentesített források: bizonyára szembeszökő lesz, a' mit mondtunk. Mert midőn az egyház valamely tantest szent mondattal erősít: akkor vagy a' tannal rokon értelmet tulajdonít a' főnidézett mondatnak, vagy semmit sem mond; már pedig üres, értelem nélküli bizonyítást ki fog az egyháznak tulajdonítani, miután azt egy komoly egyénről sem szabad föltenni? Itt némelly theologusok nagyon sok megkülönböztetéssel kertelik be az egyházi eljárás' területét. Akkor fogadható el, mondják, az egyházi értelmezés, ha ünnepélyesen történik, ha szorosán a' kérdés alatti tárgyra vonatkozik, ha anathema van az ellenkezőhöz kapcsolva, 'stb. Tudnillik borzasztóan kell attól félnünk, nehogy az összes tanító egyház valamivel többet látszassék tudni, mint mi fülig tudós és körmönfont exegeták! A' trienti zsinat nem tárgyalta tüzetesen Malachias 3, 15.: mégis ki kételkedhetik arról, miképen értette legyen a' zsinat ezt a' helyet, miután (Sess. 22. Cap. 1.) így nyilatkozik: „Et haec quidem illa munda oblatio est. . . quam Dominus, per Malachiam nomini suo . . . in omni loco offerendam praedixit.“ A' meghatározott textusok közé nem szokják számítani Ján. 1, 14.: „És az ige testté lőn“; pedig hogy a' liturgiát, az imagyakorlatot 'stb. ne említsem, szent Leo pápa ama' hirneves, Flaviánhoz irt levelében, melyet az egész chalcedoni zsinat tökéletes egyetértéssel magáévá tett, háromszor veszi Krisztus' megtestesüléséről annak lényeges értelmét. Isaiás 7, 14.: „Ime a' szűz méhében fog, 's fiat szül“, 'stb. az egyház által olly annyira Krisztusról értetik, 's ez által szent Máté idézete 1, 22. minden accomodatiótól olly tisztának nyilvánítatik, hogy akár a' szent atyák' közmegegyezését, akár az Isenbichléle viták' eredményét vegyük: egy jólelkű theologus sem kívánhat ünnepélyesebb nyilatkozatot az egyháztól. Továbbá, valamint az eretneki tévelyeknek egész legioja merült fel már az egyház' kezdetétől, hasonlólag olly nagy ama' textusok' száma, melyeket azok tévelyök' támogatására elferditettek; az egyház pedig elvetvén az eretnekségeket, egyszersmind kárhoztatta értelmezéseket, 's úgy legalább tagadólag számos helyekről nyilatkozott, a' mi nagy befolyással van az igaz értelem' megállapítására, 's a' magyarázót sok esetben irányozza; mert például ha arról van szó, valljon a' szöveg tulajdon, vagy általtett értelemben veendő-e,

és az egyház az egyiket elveti: ép az által megállítja a' másikat, mint egyedül lehetségest. Így Origenes' tettét kárhoztatván az egyház, az által elég nyilvánosan kijelentette, miszerint Máté 19, 12. nem egészen vehető tulajdon értelemben. Az esküt föltétlenül elvető eretnekek Máté 5, 34-re hivatkoznak; de az egyház kárhoztatván tetteket, az által oda nyilatkozik, miszerint az „omnino“ szónak korlátolt értelme van. Végre az egyháznak egész dogmatikája meg lévén határozva, valahányszor a' beszéd világosan kimutatja, minő dogmáról van általában a' szó: mindannyiszor az értelemről is tanusít az egyház, többet vagy kevesebbet, a' mennyire tudnillik az irott szöveg terjed. Például Mát. 25, 31 – 46. világosan a' végítéletéről, és annak következményeiről van a' szó. Miután tehát az egyháznak dogmatikus hagyománya az, miszerint a' mennyei jutalom és pokoli büntetés örökké tartandó: lehetetlen az értelmezőnek azt gondolni, hogy a' 46-dik versről az egyháznak nincs határozott értelme.

Egyébiránt az egyház' értelmezése nem olly modoru, mint a' tudósoké; ő a' beszédmód' megbizonyítására sem szótárakra, sem nyelvjárásokra (dialecti) nem hivatkozik, ő nem alkalmazza iskolai módra a' hermenevtikai szabályokat: hanem csak tényt mond ki, melyről hagyománya tanusít, t. i. így volt ez érve és tanítva minden időben, tehát az apostoloktól így szállott reánk. Azért mondjuk mi az ő értelmezését tanutételnek, 's őt magát tanunak. Valóban az egyházi tanítás mi sem egyéb, mint arról tanuskodás, mit tanítottak legyen az apostolok; mert az egyház semmi újat nem tanít, hanem csak az általvett tanitmányról azon kötelességénél fogva tanusít, melyet Krisztustól kapott: „Elmenvén tanítsatok minden nemzeteket.“ (Máté 28.) Magában világos, miszerint az Isten' igéjének magyarázata csak is a' tanítás' egyik neme, melyre tehát tanutétele ép úgy kiterjed, mint a' szóbeli apostoli tanításra: sőt épen erről tanuskodása által egyszersmind a' szentírást is fölvilágosítja, miután az apostolok ugyanazt tanították szóval, mit írásban. Megjegyezzük még, hogy az egyház' tanuságát nem vitatjuk minden szentíráti mondat' tudományos megfajtására olly értelemben szükségesnek, mintha nála nélkül az értelmező mindenütt kigázolhatlan bizonytalanságban maradna, hanem főleg a' nehezebb, vagy mások által kétségbe vont hit- és erkölestárgyu mondatokra nézve, hol tudnillik a' hívők' megnyugtatóására bírói tekintély kívántatik. Mert ki nem értené a' szentírást' nagy részének könnyű, nyílt előadását, ha csak szándokosan kötődni nem akar, például: „kérjete és adatik nektek, keressetek és találni fogtok, zörgessetek és megnyittatik nektek.“ Vagy: „Szeressétek ellenségeiteket, jót tegyetek gyűlölőitekkel, imádkozzatok“, 'stb.

Vagy: „Minden lélek felsőbb hatalomnak hódoljon, mert nincs hatalom, hanem ha Istentől, mely pedig van, Istentől rendeltetett”, stb. Már arany száju szent János vitatá ezt a könnyű értelmet a szentírás nagy részére nézve, azon keresztények ellen, kik a nemértés örve alatt elhanyagolják a szentkönyvek olvasását, így szólván: „Kinek nem nyilvánosak nagy részben azok, mik az evangéliumban írva vannak? Ki fog tanítóra szorulni, hogy megértse, midőn hallja: boldogok az irgalmasok, boldogok a tisztaszívűek s több efféle? És valljon a történetek, a csodák, nem mindenkinek ismeretese s nyilvánosak?” (Conc. 3. de Lazar.)

A mondottakból záradéku következők folynak: Az értelmezés elve közös minden könyveknél, az ihletettekénél úgy, mint a többinél; mert nincs könyv, melynek értelmét, mint tényt, nem kellene tanuk által bebizonyítani, első tanu lévén mindig az író, önnilatkozataiban, s hol ezek bizonytságot nem nyújtanak, mások, kik alkalmas és hiteles tanuságot tehetnek. Illyen a szentírásra nézve az egyház, ugyanint mely Krisztustól van arra megbizva, és örök segély ígérete által csálhatlannak meghitelesítve. Azért a ki ennek tanuságát mellőzi, legyen az katolikus vagy nemkatolikus, egyenesen célja ellen cselekszik, a mit nemkatolikusban csak úgy kárhoztat a józan ész, mint katolikusban. Már k f S.

Nyílt levelezés.

T. Szerkesztő ur! A boldogságos Szűznek igazi tisztelete egyik leghathatós emeltyűje a nép vallásosságának és erkölcsiségének. Az Isten szentséges anyja ugyanis minden erények hótiszta tükre, melybe a ki lelkének el nem fogult szemeivel betekint, lehetlen, hogy e mennyei szemléletben a bámulat és hódolat édes érzéseivel el ne teljék, s égő szerelme szent tárgya után ne hevüljön, ne induljon. „Primus discendi ardor”, mond sz. Ambrus, „nobilitas est magistri. Quid nobilius Dei matre? Quid splendidius ea, quam splendor elegit?” A gyakorlati élet legjobb tanítómester. S ebből bőven tapasztalható minden gondos lelképásztor, hogy a hitélet azon hiveknek ereiben lüktet legépebben, kik a szeplőtlen Szűznek változhatlan hűségű tisztelői. És csak azon lanyha, hogy ne mondjam, büns lelkekben munkálkodik leghathatósabban a megterés malasztja, melyek Mária lilium-zászlói alá szegődtek. E meggyőződés vesztá-tüzként táplálta századról századra a katolikusok sziveit; és nem volt a vallási életnek soha oly mély sülyedése, mely e meggyőződést elfojthatta, nem az erkölcsi romlottságnak oly merész feltornyosodása, mely azt hullámaival eltemethette volna. A sáttán országának a múlt években felzudult elemei öldökölve omlottak le az erkölcsi világ virányaira, elannyira, hogy hatalmuk halálos sulya alatt az élet zöldje is már szerte haldoklani kezdett. Amde a szűz Máriának tisztelete még élt a szo-

rongatott hívők sziveiben, és minél ádagabbul csattogtatták az alvilág feneszörnyei agyaraikat, annál inkább emelkedett és makacsult eme tisztelet sz. tüze, míg végre túltörve a színig telt szivek korlátain, feltartóztatlan erővel kifakadt, s a kath. nagy világ az ég holtzataig fölható szóval fölkiáltott: Immaculata! . . . és . . . porba omolva . . . a bizalom és áhitat gyermeki hangján fohászzkodék hozzá: Monstra te esse matrem! Sentiant omnes tuum juvamen, quicunque celebrant tuam sanctam Conceptionem! — És élteti hívő lelkemet a hit, hogy az örültségében tengerként fölzajdult emberi-nem lecsillapításáért Mária esedezett az ő sz. fiánál, Mária . . . a tenger csillaga! És e gyöngéd kegyeletemtől az Isten anyja iránt indítatva, de más részről a nagymélt. püspöki kar legujabb atyai szózatának is hódolva: „Hortamur vos fratres!” az apostoli körlevélről illető szavai: „ut haereditariam gentis hungarac in aliam Dei Genitricem pietatem omni, quo valetis, meliore modo, ac potissimum Sodaliatum Marianarum instauratione reipristinare conitami”, — hő volt bennem a kíváncsi, az ég királynéjának koronájába egy, ha bár tehetségemhez képest csak hágyadt, de az akarat tisztasága által megszentelt fényű csillámot tüzni. Elhatáram e végből magam Mária hű gyermekeinek sz. családját egy, hűveimből összealakított szerény nyájjal, élő l. rózsafüzéri társulattal szaporítani; s azt Isten kegyelméből a Boldogs. Szűznek szeplőtlen fogantatása napján megalapítva, kegyességébe és oltalmába ajánlám, hogy imái mindenha jó illatu áldozatként szálljanak föl a mennyekbe; s miután a tudni- és tennivalót többszöri tanításimmal mind kifejtettem, megmagyaráztam és szívére kötöttem volna, pályájának indítam Mindenható dicsőségének, a b. Szűz tisztelete- s önmagok és embertársaik üdvének előmozdítására. A közeli múltnak, mely oly gyászos nyomokat hagyott maga után a nép vallásos életében, — kemény leczkéi után az illetén „pusillus grex” jelentékeny fontosságu intézet lett minden vallásos község körében. Föl kell ugyanis tenni, hogy a társulati tagok egyáltalában a község vallásosabb hivei, már csak azért is, hogy egy illy magasztos cél elérésére, s egy illy, gyakran nem kis megtagadással járó ajtatosság gyakorlására szentelék föl magokat. Ők ennél fogva mindenkor kész szívet hoznak magokkal az élet ígéjének elfogadására. Azon legyen annakokáért minden illető egyházi előljáró, miszerint rajta ne muljék, hogy a szomjas mező öntözetlen maradjon. E végből az ajtatosság célját, szerkesztését és szellemét az ige hathatós szerével minden társulati tagnak világos öntudatára vigye, s a neta-lán beszinlett balszokásokat tekintélyével azonnal kiküszöbölje, hogy mindegyik ne csak huzogó keblének öntudatlan ösztönéből, hanem tiszta meggyőződéséből, tudattal és érzéssel imádkozzék, és gyarapodva ker. tudományban és életben okszerű szóval és nyilvános tényekkel czáfolja meg a hitlen világ azon gáncsait, miszerint ezen egész egyházi institutio gépiesnek, képmutatás- és babonáságnak tartózkodás nélkül bolygeztetik. . . . Mert egyébkint, csak magára hagyattatván a nép ajtatossága, könnyen oly alakú cselekvényekben fog nyilatkozhatni, melyek a minden lépte nyoma után leskelődő világ gunyai- és rágalmainak e-pés nyilait ki nem kerülendik. Mi által a társulat a jólelkűek előtt is vesztve tekintélye- és hitelében, s következéleg vesztve az azokra való erkölcsi kihatá-